

การประเมินการใช้งานภายในอาคารปฏิบัติธรรม วัดมัชฌันติการาม กรุงเทพมหานคร Post Occupancy Evaluation of Dharma Building, Matchantikaram Temple, Bangkok

สุพัตรา ช้วนลิ้ม*
Supattra Suanlim*

Received: October 13, 2022

Revised: February 10, 2023

Accepted: March 01, 2023

บทคัดย่อ

อาคารปฏิบัติธรรม วัดมัชฌันติการาม กรุงเทพมหานคร หลังจากการก่อสร้างแล้วเสร็จ โดยอาคารปฏิบัติธรรมนี้ได้ก่อสร้างขึ้นมาโดยมีวัตถุประสงค์หลัก เพื่อให้ผู้ที่มาปฏิบัติธรรมมีพื้นที่ใช้งานที่ชัดเจน จากเดิมที่ใช้พื้นที่สวนและอาคารอื่นๆ ของวัด หลังจากมีการใช้งานอย่างต่อเนื่อง กิจกรรมที่เกิดขึ้นมาหลากหลายประเภททั้งกิจกรรมทางศาสนา และกิจกรรมทางสังคมอื่นๆ ที่วัดมีส่วนเกี่ยวข้อง การศึกษาครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ (1) เพื่อศึกษาปัญหาที่เกิดขึ้นจากการใช้งานภายในอาคารปฏิบัติธรรม วัดมัชฌันติการาม (2) เพื่อศึกษาระดับความพึงพอใจที่มีต่อการใช้งานภายในอาคารปฏิบัติธรรม วัดมัชฌันติการาม (3) เพื่อเสนอแนะแนวทางในการปรับปรุงพื้นที่ภายในอาคารปฏิบัติธรรม วัดมัชฌันติการามให้เหมาะสมกับพฤติกรรมผู้ใช้งานในปัจจุบัน มีรูปแบบการวิจัยเป็นการวิจัยแบบผสมผสานสำหรับการวิจัยเชิงปริมาณ มีกลุ่มตัวอย่างได้แก่ ผู้ใช้งานอาคารปฏิบัติธรรมช่วงเดือน ธันวาคม พ.ศ.2564 ถึงเดือนพฤษภาคม พ.ศ.2565 จำนวน 120 คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยคือ แบบสอบถาม สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูลได้แก่ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน สำหรับการวิจัยเชิงคุณภาพ เก็บข้อมูลโดยใช้เครื่องมือคือแบบสังเกต เริ่มเก็บข้อมูลเดือน ธันวาคม พ.ศ.2564 ถึงเดือนมิถุนายน พ.ศ.2565 ใน 4 กิจกรรม วิเคราะห์ข้อมูลโดยการตีความสร้างข้อสรุปแบบอุปนัย ผลการวิจัยพบว่า (1) ผู้ใช้งานอาคารปฏิบัติธรรม มีความพึงพอใจมากที่สุด ในด้านพื้นที่ทางสัญจรภายในอาคาร อุปกรณ์ประกอบอาคาร พื้นที่ปฏิบัติธรรม พื้นที่สนับสนุน ตามลำดับ (2) ผู้ใช้งานอาคารปฏิบัติธรรมให้ความสำคัญกับปัญหาที่เกิดขึ้นจากการใช้งาน ด้านองค์ประกอบอาคารอื่นๆ ในประเด็นรูปแบบป้ายสัญลักษณ์ และความปลอดภัยของผู้ใช้อาคาร (3) การใช้งานในปัจจุบันต้องเพิ่มความต่อเนื่องของการใช้พื้นที่บริเวณโถงทางเข้า และพื้นที่เก็บอุปกรณ์

* อาจารย์ประจำ ภาควิชาสถาปัตยกรรม คณะสถาปัตยกรรมและการออกแบบ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีพระจอมเกล้าพระนครเหนือ กรุงเทพมหานคร 10800 ประเทศไทย

* Lecturer, Department of Architecture, Faculty of Architecture and Design, King Mongkut's University of Technology North Bangkok, Bangkok, 10800, Thailand

Corresponding Author E-mail: supattra.s@archd.kmutnb.ac.th

Abstract

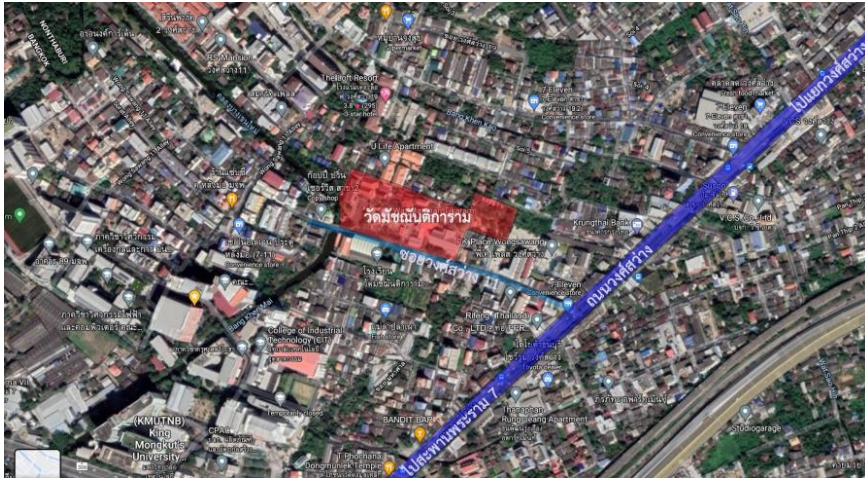
The dharma building of Matchantikaram temple Bangkok has completed construction. The main purpose of this building is to provide a clear space for those who come to practice Dharma. Therefore, the activities in the garden area and other buildings of the temple were moved to this building. This building has various types of religious activities and other social activities taking place in the temple. This study aims to (1) To study problems of using dharma building of Matchantikaram temple. (2) To study the level of satisfaction with the use inside the Dharma building of Matchantikaram temple. (3) To study ways to improve dharma Building of Matchantikaram temple. There is a research model that is integrated research. For quantitative research, the sample was 108 people during December 2021 to May 2022. The research tool was a questionnaire. The statistics used in data analysis were mean, standard deviation. For qualitative research. Data was collected by walk through evaluation during December 2021 to June 2022 in 4 activities and analyzed by interpreting and creating inductive conclusions. The results of the research were as follows: (1) Users of the dharma building most satisfied in terms of traffic areas within the building, building accessories, meditation area Support area respectively. (2) The users of the Dharma building are aware of the problems arising from the use of building elements in the form of signs and safety of building users. (3) The building must increase the continuity of space in the entrance hall and equipment storage area.

คำสำคัญ: การประเมินหลังการใช้งาน, อาคารปฏิบัติธรรม, วัดมัชฌิมคิการาม

Keywords: Post Occupancy Evaluation, Dharma Building, Matchantikaram Temple

บทนำ

วัดมัชฌิมคิการาม ตั้งอยู่ที่ 102 ถนนวงศ์สว่าง ซอยวงศ์สว่าง 11 เขตบางซื่อ กรุงเทพมหานคร เป็นวัดราษฎร์ หน้าวัดติดกับคลองบางเขนใหม่ เดิมพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 5 โปรดเกล้าฯ พระราชทานนามวัดว่า “มัชฌิมคิการาม” ตามชื่อของผู้อุปถัมภ์วัดคือ “มัชฌิมคิก” เนื่องจากการคมนาคมไม่สะดวก จึงทำให้มีพระจำพรรษาที่วัดมีจำนวนน้อย จึงต้องไปนิมนต์พระจากวัดอื่นมาอยู่จำพรรษา เช่น วัดราชาธิวาส วัดปทุมวนาราม วัดราชบพิธ และวัดบวรนิเวศ และอุโบสถได้รับพระราชทานวิสุงคามสีมาเมื่อ พุทธศักราช 2418 เขตวิสุงคามสีมากว้าง 40 เมตร ยาว 60 เมตร(วัดมัชฌิมคิการาม, 2564) และตั้งแต่วัดมัชฌิมคิการามได้ขออนุญาต เปิดโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกนักธรรมและบาลี เป็นสาขาของวัดบวรนิเวศ จึงเป็นเหตุให้มีพระภิกษุสามเณร เข้ามาศึกษาเล่าเรียนเป็นจำนวนมาก วัดมัชฌิมคิการามนี้เป็นวัดที่ตั้งอยู่ใกล้มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีพระจอมเกล้า พระนครเหนือ จึงทำให้เป็นวัดที่มีนักศึกษาของมหาวิทยาลัยวนเวียนเข้ามาใช้พื้นที่อยู่เสมอ ปัจจุบันได้มีการ ก่อสร้างอาคารปฏิบัติธรรมแล้วเสร็จ โดยอาคารปฏิบัติธรรมนี้ได้ก่อสร้างขึ้นมาโดยมีวัตถุประสงค์หลักคือ เพื่อให้ผู้ที่มา ปฏิบัติธรรมมีพื้นที่ใช้งานที่ชัดเจน จากเดิมที่ใช้พื้นที่สวนและอาคารอื่นๆ ของวัด (วัดมัชฌิมคิการาม, 2564)

ภาพที่ 1 แสดงที่ตั้งวัดมัชฌิมาการาม
ที่มา <https://www.google.co.th/maps/>

ปัจจุบันได้มีการก่อสร้างอาคารปฏิบัติธรรมโดยมีความร่วมมือระหว่างวัดมัชฌิมาการามและมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีพระจอมเกล้าพระนครเหนือ ซึ่งทางคณะสถาปัตยกรรมและการออกแบบ ได้ส่งผู้เชี่ยวชาญในส่วนที่เกี่ยวข้องร่วมในการดำเนินก่อสร้างนี้ด้วย จนกระทั่งการก่อสร้างแล้วเสร็จ โดยอาคารปฏิบัติธรรมนี้ได้ก่อสร้างขึ้นมาโดยมีวัตถุประสงค์หลักคือ เพื่อให้ผู้ที่มาปฏิบัติธรรมมีพื้นที่ใช้งานที่ชัดเจน จากเดิมที่ใช้พื้นที่สวนและอาคารอื่นๆ ของวัด

ภาพที่ 2 แสดงทัศนภาพการใช้งานภายในภายในอาคารปฏิบัติธรรม
ที่มา ผู้วิจัย

จากศึกษาข้อมูลสู่การออกแบบภายในอาคารปฏิบัติธรรม วัดมัชฌิมาการาม จนถึงการก่อสร้างแล้วเสร็จ ผู้วิจัยจึงมีความสนใจในการศึกษาเพิ่มเติมในเชิงลึกของงานในครั้งนี้โดยเริ่มจากการประเมินการใช้งานภายในอาคารปฏิบัติธรรม เนื่องจากอาคารปฏิบัติธรรมนี้สามารถรองรับประชาชนจำนวนมากได้ มีพื้นที่ของพุทธศาสนิกชน และพื้นที่ของพระภิกษุสงฆ์ที่แยกส่วนกันอย่างชัดเจน จึงสามารถทำกิจกรรมอื่นๆ ซึ่งการปฏิบัติธรรมไม่ได้มีเพียงนั่งสมาธิ เติมน้ำมัน แต่หมายถึงทุกอิริยาบถ เช่น กิน ยืน นั่ง นอน เดิน ฯลฯ เห็นได้ว่าการปฏิบัติธรรมตามวัตถุประสงค์แรกที่

ก่อสร้างอาคารปฏิวัติธรรมนี้ไม่เพียงพื่อการใช้งานจริง โดยมีกิจกรรมของชุมชน งานพิธีต่าง และกิจกรรมทางทางศาสนา ดังนั้นผู้วิจัยจึงเห็นความสำคัญในการศึกษาปัญหาที่เกิดขึ้น และระดับความพึงพอใจจากการใช้งานภายในอาคารปฏิวัติธรรม หลังจากเริ่มมีการใช้งานจริง เพื่อเสนอแนะแนวทางในการปรับปรุงพื้นที่ใช้สอยภายในอาคารปฏิวัติธรรม วัดมณีนิมิตการามให้เหมาะสมกับพฤติกรรมผู้ใช้งานในปัจจุบัน

วัตถุประสงค์ของโครงการ

1. เพื่อศึกษาปัญหาที่เกิดขึ้นจากการใช้งานภายในอาคารปฏิวัติธรรม วัดมณีนิมิตการาม
2. เพื่อศึกษาระดับความพึงพอใจที่มีต่อการใช้งานภายในอาคารปฏิวัติธรรม วัดมณีนิมิตการาม
3. เพื่อเสนอแนะแนวทางในการปรับปรุงพื้นที่ภายในอาคารปฏิวัติธรรม วัดมณีนิมิตการามให้เหมาะสมกับพฤติกรรมผู้ใช้งานในปัจจุบัน

การทบทวนวรรณกรรมและกรอบแนวคิดในการวิจัย

1. การประเมินหลังการใช้งาน

การประเมินหลังการใช้งาน (Post Occupancy Evaluation, POE) คือการศึกษาเพื่อทำการประเมินอาคารหลังการใช้งาน สำหรับอาคารที่ต้องการทำการปรับปรุง การประเมินอาคารหลังการใช้นั้นจะเน้นไปที่ การประเมินส่วนใช้งาน (function) องค์ประกอบหลักโดยรอบอาคาร (Built Environment) เป็นหลัก ซึ่งเครื่องมือในการประเมินจะใช้แบบสอบถามเป็นตัวเก็บข้อมูลจากผู้ใช้อาคาร ได้แก่ ความพึงพอใจและความคิดเห็นที่มีต่อส่วนใช้งานของอาคาร (Turid Horgen and Sheila Sheridan, 1996)

การประเมินหลังการใช้งานสามารถจำแนกได้ 3 ระดับ (Preiser, 1994) ซึ่งการเลือกระดับของการประเมินขึ้นอยู่กับวัตถุประสงค์ของงานวิจัยและความละเอียดของข้อมูล ดังนี้

1) การเก็บข้อมูลแบบกว้าง (Indicative POE) เก็บข้อมูลหลักเกี่ยวกับข้อดีข้อเสียของอาคารเป็นการเก็บข้อมูลโดยรวมของอาคาร เช่น ความพึงพอใจของผู้ใช้อาคารที่มีต่อส่วนใช้งานทุกส่วน เปรียบเทียบข้อมูลแบบกว้าง เช่น รูปแบบภายนอก เกณฑ์ที่เกี่ยวข้องกับรูปแบบภายในอาคารและการใช้สอย

2) การเก็บข้อมูลแบบจำเพาะ (Investigative POE) เก็บข้อมูลต่อจากการเก็บข้อมูลแบบกว้าง เป็นการเก็บข้อมูลเชิงลึกมากขึ้น เก็บข้อมูลแบบจำเพาะช่วงเวลา และเปรียบเทียบเฉพาะจุดใดจุดหนึ่งเท่านั้นในอาคารเพื่อทำ การวิเคราะห์ เช่น ความพึงพอใจของผู้ใช้อาคารต่อห้องอาหารในช่วงเวลาระหว่าง 16.00-19.00 น.

3) การเก็บข้อมูลเชิงลึก (Diagnostic POE) เป็นการเก็บข้อมูลต่อเนื่องมาจากการเก็บข้อมูลแบบจำเพาะ เมื่อพบข้อบกพร่องในการเก็บข้อมูลในขั้นตอนการเก็บข้อมูลแบบจำเพาะ ก็จะมีการแก้ไขและจัดเก็บข้อมูลแบบเชิง ลึก ในการเก็บข้อมูลจะเก็บแบบเชิงลึก เช่น เปรียบเทียบปัจจัยหลายประการสำหรับส่วนใช้งานส่วนเดียวของอาคาร เพื่อนำไปเปรียบเทียบกับอาคารประเภทเดียวกันที่มีส่วนใช้งานคล้ายคลึงกันเพื่อหาปัจจัยที่ส่งผลต่อข้อมูลหลัก

เมื่อสิ้นสุดกระบวนการนี้ การประเมินหลังการใช้งานสามารถนำไปใช้ในการปรับปรุงอาคารที่ถูกประเมินให้ดีขึ้นตามสถานการณ์ปัจจุบัน ซึ่งการประเมินดังกล่าวสามารถวนกลับมาใช้ใหม่ได้เสมอเมื่อมีการปรับปรุงการใช้งาน

ภาพที่ 3 แสดงกรอบการประเมินหลังการใช้งานอาคาร
ที่มา (Bruce Boul, 2020)

การเก็บข้อมูลแบบกว้างก่อนที่จะเริ่มสู่ขั้นตอนอื่นๆ (Preiser, 1994) ซึ่งในการประเมินนั้นจะใช้เกณฑ์การประเมิน 9 ประการของ (Voordt, 2004) เนื่องจากเป็นเกณฑ์ที่สามารถประเมินได้ทั้งอาคารและครอบคลุมทุกส่วนบริการ (สุภักดิ์ พฤทธิกานนท์, และธนาทิ วรณกุล, 2553)

2. การใช้งานพื้นที่ภายใน

การใช้งานพื้นที่ภายในอาคารต่างๆ ล้วนสอดคล้องโดยตรงต่อผู้ใช้สอยและความต้องการของแต่ละคน ผู้ใช้สอยของโครงการอาจเป็นผู้ใช้งานโครงการมาแต่เดิม และผู้ใช้สอยที่มาจากการคาดคะเนว่าจะเป็นผู้ใช้สอยในอนาคต ส่งผลต่อการเพิ่มเติม หรือปรับปรุงการใช้งานในพื้นที่โครงการเดิมเดิม ผู้ใช้สอยมีความต้องการในการใช้สอยอาคารที่แตกต่างกันออกไปตามกลุ่มของอายุ เพศ ชาติพันธุ์ ศาสนา ลักษณะครอบครัว ภูมิหลังของการศึกษา

ผลกระทบต่อการทำงาน ความหนาแน่นสูงไม่เพียงแต่ส่งผลกระทบต่อความรู้สึกในทางลบของมนุษย์เท่านั้น แต่ยังส่งผลกระทบต่อการทำงาน ทำให้ประสิทธิภาพในการทำงานหรือความสามารถในการปฏิบัติภารกิจต่างๆ ลดต่ำลง โดยเฉพาะกับงานที่มีความซับซ้อน และงานที่ต้องอาศัยการแก้ปัญหาเป็นพิเศษ (วิมลสิทธิ์ หรยางกูร, บุษกร เสธฐวรกิจ, และศิวาพร กลิ่นมัลย์, 2554)

3. หลักการในการปรับเปลี่ยนการใช้สอย

การปรับเปลี่ยนการใช้สอยเป็นการสร้างการใช้งานที่ประกอบไปด้วยกิจกรรมเดิมและกิจกรรมใหม่ให้กับอาคาร หรือการปรับกิจกรรมเดิมเพื่อให้สอดคล้องกับความต้องการของกลุ่มผู้ใช้สอยที่เปลี่ยนไป ซึ่งทั้ง 2 ทิศทางนี้จะเกิดภายใต้กรอบแนวคิดของการออกแบบทางสถาปัตยกรรมที่มาจากการพัฒนากระบวนการอนุรักษ์สถาปัตยกรรม และการออกแบบแนวคิดเมือง โดยการพิจารณาคุณสมบัติของอาคารเดิมในมิติทางกายภาพและมิติทางภูมิปัญญา วัฒนธรรม ซึ่งประกอบกับการประเมินคุณค่าและการพิจารณาคุณสมบัติของบริบทแวดล้อมในส่วนลักษณะทางกายภาพ ได้แก่ ที่ตั้ง สภาพแวดล้อม ภูมิประเทศ เป็นต้น ไปพร้อมกับการทำความเข้าใจบทบาททางเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม และการเมือง เพื่อทำความเข้าใจต่อศักยภาพของอาคาร โดยการพิจารณาการออกแบบการใช้สอยใหม่ให้สัมพันธ์กับองค์ประกอบของอาคารเดิมและบริบท ให้สามารถสร้างผลตอบแทนด้านรายได้และประโยชน์ต่อการฟื้นฟูสภาพเมืองและสังคม เพิ่มแหล่งงานและคุณภาพชีวิตให้กับประชาชน ทั้งนี้ การปรับปรุงอาคารควรคำนึงถึงความเป็นไปได้ในการลงทุน ทั้งจากต้นทุนที่เกิดจากสินเชื่อและการจัดสรรงบประมาณที่จะใช้ในการลงทุนให้สอดคล้องกับผลกำไรและรายได้ และค่าใช้จ่ายที่จะเกิดขึ้นจากการดูแลรักษา โดยรูปแบบของกิจกรรมที่เกิดขึ้นใหม่ควรเป็นส่วน

หนึ่งของการคาดคะเนการตอบรับทางสังคมและเศรษฐกิจ มีการศึกษาความต้องการจากกลุ่มผู้ใช้สอย และลักษณะทางสังคมของผู้ใช้สอย ตลอดจนความต้องการพิเศษ ประสิทธิภาพ(performance) และรูปแบบของผลิตภัณฑ์ (product) หรือเครื่องหมายทางการค้า (brand)

การปรับเปลี่ยนการใช้สอยยังให้ความสำคัญต่อการฟื้นฟูบทบาททางเศรษฐกิจที่ส่งผลต่อการกระตุ้นให้เกิดกิจกรรมใหม่ เนื่องจากการเสื่อมถอยทางเศรษฐกิจอาจทำให้เกิดการลดทอนคุณค่าและมูลค่าที่นำไปสู่ความล้มเหลวทางกายภาพ การใช้สอย ด้านภาพลักษณ์ ทางที่ตั้ง การเสื่อมสภาวะทางเศรษฐกิจ และในที่สุดอาคารจะล้มเหลวโดยสมบูรณ์ เมื่อมีการฟื้นฟูทางกายภาพ การฟื้นฟูการใช้สอย และการฟื้นฟูทางสังคมเกิดขึ้น อาคารจะมีคุณค่าทางเศรษฐกิจใหม่ที่เกิดจากการกระตุ้นโดยกิจกรรม และเมื่อกิจกรรมการใช้สอยดังกล่าวมีความยั่งยืนต่อเนื่อง อาคารจะกลับมามีคุณค่าทางเศรษฐกิจอีกครั้ง โดยการปรับเปลี่ยนการใช้สอยจะช่วยให้อาคารมีการรักษาลักษณะทางกายภาพพร้อมกันกับการออกแบบให้อาคารสามารถรองรับกิจกรรมที่สอดคล้องกับบริบทที่ร่วมสมัยได้ (พิริยา, 2565)

วิธีการวิจัย

การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงประเมิน (evaluation research) เป็นกระบวนการแสวงหาความรู้ความจริงที่เป็นการวิเคราะห์ผลจากการใช้งานพื้นที่หลังจากการก่อสร้างอาคารแล้วเสร็จจนกระทั่งถึงการใช้งานอาคาร เพื่อนำไปใช้ประกอบการตัดสินใจและวางแผนการบำรุงรักษาอาคาร พร้อมทั้งปรับปรุงอาคารในโอกาสต่อไป กระบวนการวิจัยเชิงประเมินมีความแตกต่างจากการวิจัยประเภทอื่นคือ การตัดสินใจคุณค่าสิ่งๆที่ประเมินด้วยเครื่องมือที่มีลักษณะเป็นเกณฑ์ประเมิน (criteria) และตัวบ่งชี้ (indicator) ซึ่งเป็นสิ่งที่ต้องกำหนดและวางแผนล่วงหน้าก่อนการประเมิน วิธีวิจัยเชิงประเมินจึงใช้ทั้งเทคนิคเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ ไม่ว่าจะเป็นการสำรวจด้วยแบบสังเกตการณ์แบบสอบถามให้ผู้เกี่ยวข้องตอบ การสัมภาษณ์ ภาพถ่าย เอกสารที่เกี่ยวข้องกับสิ่งประเมิน

- เกณฑ์ประเมิน (criteria) ระบุถึงแนวทางสำหรับตัดสินใจและให้คุณค่า ซึ่งใช้การเปรียบเทียบความตั้งใจเบื้องต้นของการออกแบบ เป้าหมายโครงการ และวัตถุประสงค์ของโครงการ กับการใช้งานจริงหลังมีการใช้งานโครงการ
- ตัวบ่งชี้ (indicator) เป็นลักษณะสำคัญที่สามารถ วัดได้ สังเกตได้และตอบแบบสอบถามได้ เช่นสภาพแวดล้อมการใช้งาน ความพึงพอใจ ปัญหาที่สังเกตได้จากการใช้งาน ที่สะท้อนถึงการใช้งานอาคารที่ประเมินตามเกณฑ์ที่กำหนด

อย่างไรก็ตามข้อสรุปหรือข้อค้นพบจากการวิจัยเชิงประเมินมีลักษณะเฉพาะเจาะจงสูง ผลของงานวิจัยนี้มีข้อจำกัดในการนำผลสรุปไปใช้ในวงกว้าง แต่จะมีข้อเด่นในการนำผลไปใช้พัฒนาในบริบทที่การประเมินนั้นเกิดขึ้น (ทิพย์สุดา จันทรแจ่มหล้า, และพิตร แก้วลาย, 2564)

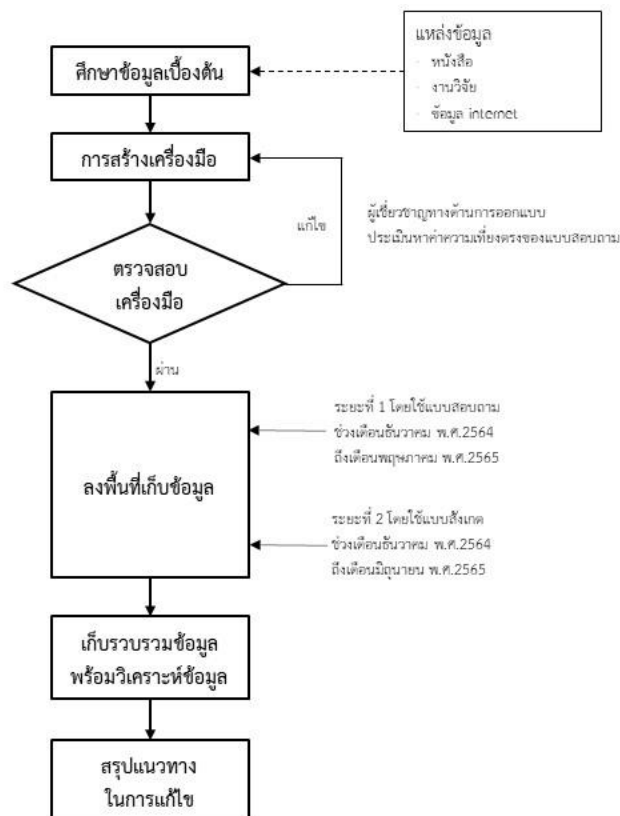
1. ขั้นตอนการวิจัย

- 1) ศึกษาข้อมูลเบื้องต้น โดยทำการศึกษางานวิจัย เอกสาร ตำรา เกี่ยวกับการประเมินอาคารหลังการใช้งาน และเอกสารเบื้องต้นของการออกแบบ เป้าหมายโครงการ และวัตถุประสงค์ของโครงการ
- 2) การสร้างเครื่องมือ ผู้วิจัยทำการวิเคราะห์และกำหนดขอบเขตเนื้อหา โดยครอบคลุมถึงวัตถุประสงค์ของงานวิจัย ซึ่งแบบออกเป็น 2 ระยะ ระยะที่ 1 คือแบบสอบถามที่มีส่วนประกอบสำคัญ เพื่อให้ทราบถึงความพึงพอใจที่มีต่อการใช้งานภายในตลอดจนปัญหาที่เกิดขึ้นจากการใช้งานตามสภาพการณ์ใช้งานจริงในปัจจุบัน ระยะที่ 2 คือเครื่องมือสังเกตการณ์เพื่อสังเกตปัญหาที่เกิดขึ้นจากการใช้งานภายในอาคารปฏิวัติธรรมตามมุมมองผู้ออกแบบ พร้อมส่งให้ผู้เชี่ยวชาญทางด้านการออกแบบ ประเมินหาค่าความเที่ยงตรงของแบบสอบถาม (IOC)

3) ลงพื้นที่เก็บข้อมูล เป็นการเก็บข้อมูลแบบกว้าง (Indicative POE) โดยระยะที่ 1 ใช้เครื่องมือในการวิจัยแบบสอบถามลงเก็บข้อมูลการใช้งานอาคารโดยเริ่มเก็บข้อมูลเดือน ธันวาคม พ.ศ.2564 ถึงเดือนพฤษภาคม พ.ศ.2565 โดยใช้แบบสอบถามเก็บข้อมูลผู้ใช้อาคารในกิจกรรมที่แตกต่างกัน ได้แก่ กิจกรรมอบรมปฏิบัติธรรม เจริญสมาธิจิตภาวนา งานพิธีพุทธาภิเษกพระนิรันตราย งานพิธีพระราชทานเพลิงศพ พระพุทธรูปสารโสภณเดือนมกราคม โดยเก็บข้อมูลกลุ่มตัวอย่างทั้ง 3กิจกรรมรวม 120 คน และระยะที่ 2 ลงพื้นที่เก็บข้อมูลโดยการเดินสำรวจ (Walk through evaluation) ใช้เครื่องมือในการวิจัยคือแบบสังเกต โดยเริ่มเก็บข้อมูลเดือน ธันวาคม พ.ศ.2564 ถึงเดือนมิถุนายน พ.ศ.2565 เพื่อเก็บข้อมูลที่เกี่ยวข้องทั้งหมดในงานวิจัย โดยผู้วิจัยลงเก็บข้อมูล ในกิจกรรม งานพิธีพุทธาภิเษกพระนิรันตรายเดือนธันวาคม งานพิธีพระราชทานเพลิงศพ พระเดชพระคุณพระพุทธรูปสารโสภณเดือนมกราคม กิจกรรมอบรมปฏิบัติธรรม เจริญสมาธิจิตภาวนาเดือนกุมภาพันธ์ ถึงเดือนมิถุนายน และพิธีอัญเชิญตราสัญลักษณ์มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีพระจอมเกล้าพระนครเหนือ (มจพ.) เดือนมิถุนายน พ.ศ.2565

4) เก็บรวบรวมข้อมูล ที่ได้จากการลงพื้นที่เพื่อทำการวิเคราะห์ข้อมูล เพื่อนำมาหาแนวทางปรับปรุงพื้นที่ใช้สอยอาคารปฏิบัติธรรม วัดมณีรัตนนิมิตการามให้เหมาะสมกับพฤติกรรมผู้ใช้งานในปัจจุบัน

5) สรุปแนวทางในการแก้ไขปรับปรุงพื้นที่ใช้สอยอาคารปฏิบัติธรรม วัดมณีรัตนนิมิตการาม ให้เหมาะสมกับพฤติกรรมผู้ใช้งานในปัจจุบัน

ภาพที่ 4 แสดงขั้นตอนการวิจัย (Flow Chart)
ที่มา ผู้วิจัย

2. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง/Population and Sample

การกำหนดระเบียบวิธีการวิจัยหรือกระบวนการวิจัย (Methodology) โดยการวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงประเมิน (evaluation research) ซึ่งเน้นความสำคัญในการใช้งานอาคารปฏิบัติธรรม วัดมณีนิมิตการาม กรุงเทพมหานคร ตามสภาพการณ์จริงในปัจจุบัน ได้กำหนดประชากรและกลุ่มตัวอย่าง ที่ใช้ในการวิจัย จากผู้ใช้งานอาคารปฏิบัติธรรม วัดมณีนิมิตการาม กรุงเทพมหานคร เพื่อให้ทราบถึงความพึงพอใจที่มีต่อการใช้งานภายในตลอดจนปัญหาที่เกิดขึ้นจากการใช้งานตามสภาพการณ์ใช้งานจริงในปัจจุบัน เพื่อเสนอแนะแนวทางในการปรับปรุงพื้นที่ภายในอาคารปฏิบัติธรรม วัดมณีนิมิตการาม ให้เหมาะสมกับพฤติกรรมผู้ใช้งานในปัจจุบัน โดยดำเนินการกระบวนการคัดเลือกกลุ่มตัวอย่าง ด้วยวิธีการคัดเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบง่าย (Simple Random Sampling) ซึ่งสามารถให้ข้อมูลที่นำไปวิเคราะห์แนวทางในการปรับปรุงพื้นที่ต่อไป

3. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย/Research instrument

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ระยะที่ 1 ผู้วิจัยใช้แบบสอบถามที่มีส่วนประกอบสำคัญ เพื่อให้ทราบถึงความพึงพอใจที่มีต่อการใช้งานภายในตลอดจนปัญหาที่เกิดขึ้นจากการใช้งานตามสภาพการณ์ใช้งานจริงในปัจจุบัน เพื่อเสนอแนะแนวทางในการปรับปรุงพื้นที่ภายในอาคารปฏิบัติธรรม วัดมณีนิมิตการามให้เหมาะสมกับพฤติกรรมผู้ใช้งานในปัจจุบัน 3 ส่วนได้แก่ 1.ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม 2.แบบสอบถามระดับความพึงพอใจที่มีต่อการใช้งานของผู้ใช้อาคารปฏิบัติธรรม 3.แบบสอบถามปัญหาที่เกิดขึ้นจากการใช้งานอาคารปฏิบัติธรรม ผู้วิจัยได้ตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือโดยการนำแบบสอบถามเสนอให้ผู้ทรงคุณวุฒิด้านการออกแบบจำนวน 3 ท่าน พิจารณา ประเมิน และตรวจสอบความถูกต้องครบถ้วนและสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ จากนั้นผู้วิจัยดำเนินการแก้ไขตามคำแนะนำและข้อเสนอแนะ ตรวจสอบความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหา (Content Validity) จากนั้นเลือกข้อคำถามที่มีค่ามากกว่าหรือเท่ากับ 0.5 ซึ่งถือว่ามีความเที่ยงตรงและสามารถนำไปใช้ได้ ผู้วิจัยนำแบบสอบถาม ที่ปรับปรุงแก้ไขถูกต้องสมบูรณ์แล้วไปทดลองใช้ (Try Out) กับผู้ใช้งานอาคารปฏิบัติธรรม วัดชลประทานรังสฤษฎ์ นนทบุรี จำนวน 30 คน เพื่อทดสอบหาค่าความน่าเชื่อถือของแบบสอบถาม (มณสิข สิริสมบุญ, 2550) การทดสอบหาค่าความเชื่อมั่น (Reliability) โดยใช้วิธีหาค่าสัมประสิทธิ์แอลฟาของครอนบัค (Cronbach's Alpha Coefficient) โดยกำหนดค่าความเชื่อมั่น (α) ตั้งแต่ 0.70 ขึ้นไป

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ระยะที่ 2 ผู้วิจัยใช้แบบสังเกตที่มีส่วนประกอบสำคัญเพื่อให้ทราบถึงปัญหาที่เกิดขึ้นจากการใช้งาน และแนวทางในการปรับปรุงพื้นที่ภายในอาคารปฏิบัติธรรม ตามสภาพการณ์ใช้งานจริงในปัจจุบัน ในกิจกรรมต่างๆ โดยใช้แบบสำรวจที่แบ่งรายละเอียดข้อมูลเป็น 2 ส่วน ประกอบด้วย ส่วนที่ 1 ข้อมูลทั่วไป โดยเก็บข้อมูลในประเด็น ประเภทกิจกรรม วันที่ เวลา จำนวนผู้เข้าร่วม หน่วยงานที่เข้าร่วม ส่วนที่ 2 เก็บข้อมูลในประเด็นปัญหาที่เกิดขึ้นจากการใช้งานตามสภาพการณ์ใช้งานจริงในปัจจุบัน พื้นที่ทางเข้า-ออก พื้นที่เก็บสัมภาระก่อนเข้าอาคาร พื้นที่เก็บของภายในอาคาร พื้นที่ปฏิบัติกิจกรรม งานระบบที่เกี่ยวข้อง สิ่งอำนวยความสะดวกด้านอื่นๆ ซึ่งผู้วิจัยได้ทำการตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือโดยการนำแบบสังเกตที่สร้างขึ้นเสนอให้ผู้ทรงคุณวุฒิด้านการออกแบบจำนวน 3 ท่าน พิจารณา ประเมิน และตรวจสอบความถูกต้องครบถ้วน ผู้วิจัยดำเนินการแก้ไขตามคำแนะนำและข้อเสนอแนะ

4. การวิเคราะห์ข้อมูล/Data Analysis

การวิเคราะห์ข้อมูลในการวิจัยนี้ ผู้วิจัยใช้โปรแกรมคอมพิวเตอร์สำเร็จรูปประมวลผล (SPSS) โดยสถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูลได้แก่ ความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน กำหนดเกณฑ์การแปลผล โดยวิธีการประเมินแบบมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) 5 จำนวน 5 ระดับ โดย 1 หมายถึง มีระดับน้อยที่สุด

ไล่ลำดับถึง 5 หมายถึง มีระดับมากที่สุด ค่าเฉลี่ย 1.00-1.49 มีค่าน้อยที่สุด ค่าเฉลี่ย 1.50-2.49 มีค่าน้อย ค่าเฉลี่ย 2.50-3.49 มีค่าปานกลาง ค่าเฉลี่ย 3.50-4.49 มีค่ามาก และค่าเฉลี่ย 4.50-5.00 มีค่ามากที่สุด หลังจากวิเคราะห์ข้อมูลผู้วิจัย นำข้อมูลความพึงพอใจที่มีต่อการใช้งานภายในตลอดจนปัญหาที่เกิดขึ้นจากการใช้งานตามสภาพการณ์ใช้งานจริงในปัจจุบัน ดำเนินการการออกแบบแนวทางในการปรับปรุงพื้นที่ภายในอาคารปฏิบัติธรรม วัดมณีรัตนนิมิตตาราม ให้เหมาะสมกับพฤติกรรมผู้ใช้งาน เพื่อให้ผู้เกี่ยวข้องในการดูแลอาคารทราบ และดำเนินการในขั้นต่อไป

ผลการวิจัย

1. ผลศึกษาปัญหาที่เกิดขึ้นจากการใช้งานภายในอาคารปฏิบัติธรรม วัดมณีรัตนนิมิตตาราม จากการเก็บข้อมูลเดือนธันวาคม พ.ศ.2564 ถึงเดือนมิถุนายน พ.ศ.2565 โดยผู้วิจัยลงเก็บข้อมูลด้วยแบบสังเกต ในกิจกรรม งานพิธีพุทธาภิเษกพระนันทรัตนยเดือนธันวาคม งานพิธีพระราชทานเพลิงศพ พระเดชพระคุณพระพุทธิสารโสภณเดือนมกราคม กิจกรรมอบรมปฏิบัติธรรม เจริญสมาธิจิตภาวนาเดือนกุมภาพันธ์ ถึงเดือนมิถุนายน และพิธีอัญเชิญตราสัญลักษณ์มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีพระจอมเกล้าพระนครเหนือ

ตารางที่ 1 แสดงค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) และระดับปัญหาที่เกิดขึ้นจากการใช้งานภายในอาคารปฏิบัติธรรม วัดมณีรัตนนิมิตตาราม

หัวข้อที่ทำการประเมิน	ค่าเฉลี่ย	S.D.	เกิดปัญหา
ด้านงานสถาปัตยกรรม			
1. ลวดลายพื้นภายในอาคาร	1.208	0.517	น้อยที่สุด
2. วัสดุและรูปแบบงานผนัง	1.450	0.592	น้อยที่สุด
3. ลวดลายฝ้าเพดาน	1.467	0.593	น้อยที่สุด
4. ความเหมาะสมของสีและวัสดุที่ใช้ในการตกแต่งภายใน	1.283	0.553	น้อยที่สุด
5. ความยืดหยุ่นในการปรับพื้นที่ใช้งาน	1.133	0.466	น้อยที่สุด
ด้านงานระบบประกอบอาคาร			
1. ความเพียงพอของตัวรับไฟฟ้า	1.325	0.568	น้อยที่สุด
2. ไฟส่องสว่างภายในอาคาร	1.125	0.459	น้อยที่สุด
3. งานสายไฟภายในอาคาร	1.125	0.459	น้อยที่สุด
ด้านองค์ประกอบอาคารอื่นๆ			
1. รูปแบบป้ายสัญลักษณ์	1.725	0.648	น้อย
2. ตำแหน่งเก็บอุปกรณ์ปฏิบัติธรรม	1.250	0.569	น้อยที่สุด
3. พื้นที่รอของญาติผู้มาปฏิบัติธรรม	1.467	0.634	น้อยที่สุด
4. ความเพียงพอของการจัดวางสิ่งอำนวยความสะดวก	1.233	0.530	น้อยที่สุด
5. ความปลอดภัยของผู้ใช้อาคาร (ติดตั้งกล้องวงจรปิดมีบริการเจ้าหน้าที่รักษาความปลอดภัยมีระบบป้องกันอัคคีภัย ฯลฯ)	1.758	0.635	น้อย
ภาพรวม	1.350	0.556	น้อยที่สุด

ใช้วิธีการประเมินแบบมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) จำนวน 5 ระดับ โดย 1 หมายถึง มีระดับปัญหาที่เกิดขึ้นน้อยที่สุดไล่ลำดับถึง 5 หมายถึง มีระดับปัญหาที่เกิดขึ้นมากที่สุด

จากตารางที่ 1 พบว่าภาพรวมค่าเฉลี่ยระดับปัญหาที่เกิดขึ้นจากการใช้งานภายในอาคารปฏิบัติธรรม วัดมณีนิมิตการาม อยู่ในระดับน้อยที่สุด ด้วยค่าเฉลี่ยเท่ากับ 1.350 คะแนน ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 0.556 คะแนน

2. ผลการศึกษาระดับความพึงพอใจที่มีต่อการใช้งานภายในอาคารปฏิบัติธรรม วัดมณีนิมิตการาม จากการเก็บข้อมูลเดือน ธันวาคม พ.ศ.2564 ถึงเดือนพฤษภาคม พ.ศ.2565 โดยแจกแบบสอบถามแก่ผู้ใช้อาคารในกิจกรรมที่แตกต่างกัน ได้แก่ กิจกรรมอบรมปฏิบัติธรรม เจริญสมาธิจิตภาวนา งานพิธีพุทธาภิเษกพระนรินทร์ราย งานพิธีพระราชทานเพลิงศพ พระพุทธิสารโสภณ

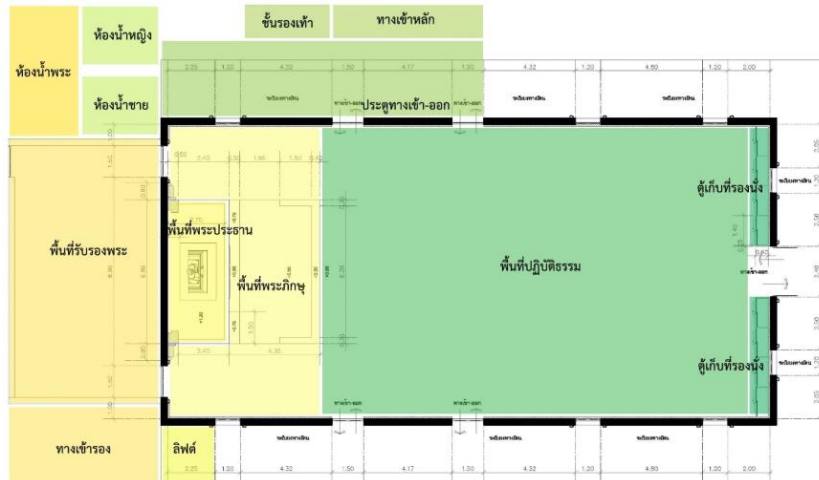
ตารางที่ 2 แสดงค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) และระดับความพึงพอใจของผู้ใช้อาคารต่อการใช้งานภายในอาคารปฏิบัติธรรม วัดมณีนิมิตการาม

หัวข้อที่ทำการประเมิน	ค่าเฉลี่ย	S.D.	ความพึงพอใจ
ด้านพื้นที่ปฏิบัติธรรม			
1. ระยะห่างพื้นที่ปฏิบัติธรรมต่อบุคคล	4.908	0.367	มากที่สุด
2. ความสูงของฝ้าเพดานภายใน	4.917	0.357	มากที่สุด
3. พื้นที่ปฏิบัติธรรมสามารถมองเห็นพระประธาน	4.917	0.357	มากที่สุด
4. การแบ่งพื้นที่ของพระสงฆ์ และพุทธศาสนิกชน	4.925	0.347	มากที่สุด
5. รูปแบบการตกแต่งภายใน	4.825	0.443	มากที่สุด
6. ขนาดช่องแสงของประตูหน้าต่าง	4.925	0.347	มากที่สุด
ด้านพื้นที่ทางสัญจรภายในอาคาร			
1. ความสะดวกของทางเข้าออก	4.942	0.325	มากที่สุด
2. ทางเดินภายในพื้นที่ปฏิบัติธรรม	4.942	0.325	มากที่สุด
3. ทางเดินเชื่อมต่อไปยังห้องน้ำ	4.942	0.325	มากที่สุด
4. ทางขึ้นลงระหว่างชั้นบน - ล่าง	4.942	0.325	มากที่สุด
ด้านพื้นที่สนับสนุน			
1. พื้นที่เก็บอุปกรณ์ปฏิบัติธรรม เช่น หนังสือ เบาะรองนั่ง	4.842	0.430	มากที่สุด
2. จำนวนห้องน้ำ	4.933	0.336	มากที่สุด
3. การจัดเก็บรองเท้า	4.733	0.498	มากที่สุด
ด้านอุปกรณ์ประกอบอาคารอื่นๆ			
1. แสงสว่างภายในอาคาร	4.942	0.325	มากที่สุด
2. ระบบกระจายเสียง	4.942	0.325	มากที่สุด
3. การระบายอากาศในอาคาร	4.942	0.325	มากที่สุด
ภาพรวม	4.907	0.360	มากที่สุด

ใช้วิธีการประเมินแบบมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) จำนวน 5 ระดับ โดย 1 หมายถึง ระดับความพึงพอใจน้อยที่สุด ได้ลำดับถึง 5 หมายถึง ระดับความพึงพอใจมากที่สุด

จากตารางที่ 2 พบว่าภาพรวมค่าเฉลี่ยความพึงพอใจของผู้ใช้อาคารต่อการใช้งานภายในอาคารปฏิบัติธรรม วัดมณีนิมิตการาม อยู่ในระดับมากที่สุด ด้วยค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.91 คะแนน ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 0.360 คะแนน

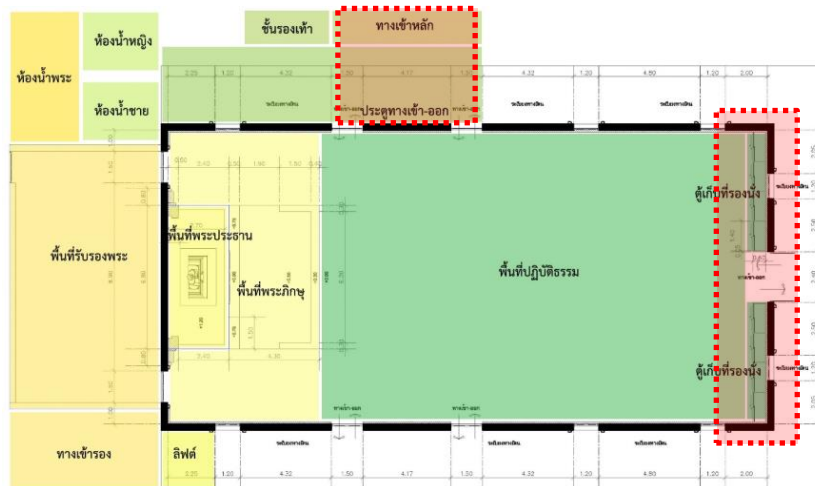
3. ผลจากการสังเกตการณ์ใช้งานอาคารปฏิบัติธรรม เพื่อหาข้อเสนอแนะแนวทางในการปรับปรุงพื้นที่ภายในอาคารปฏิบัติธรรม วัดมัชฌันติการามให้เหมาะสมกับพฤติกรรมผู้ใช้งานในปัจจุบัน ผู้วิจัยได้ลงพื้นที่เก็บข้อมูลด้วยการเดินสำรวจ (Walk through evaluation) โดยใช้เครื่องมือในการวิจัยคือแบบสังเกต

ภาพที่ 5 แสดงผังการใช้งานพื้นที่ภายในอาคารปฏิบัติธรรม
ที่มา ผู้วิจัย

ผังการใช้งานพื้นที่ภายในอาคารปฏิบัติธรรม มีพื้นที่ 395 ตารางเมตร ล้อมด้วยทางเดิน 3 ด้าน ประเภทกิจกรรมที่จัดในช่วงเดือน ธันวาคม พ.ศ.2564 ถึงเดือนมิถุนายน พ.ศ.2565 โดยผู้ใช้งานอาคารปฏิบัติธรรมเป็นพุทธศาสนิกชนใกล้เคียงบริเวณวัดมัชฌันติการาม บุคลากรมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีพระจอมเกล้าพระนครเหนือ และพุทธศาสนิกชนจากพื้นที่อื่นที่มาปฏิบัติธรรมที่วัดมัชฌันติการามเป็นประจำ ปัญหาที่เกิดขึ้นจากการใช้งานตามสภาพการณ์ใช้งานจริงในปัจจุบัน ส่วนพื้นที่ทางเข้า-ออก การใช้งานเหมาะสมเนื่องจากก่อนเข้าพื้นที่ภายในอาคาร มีโถงพื้นที่ที่มีขนาดใหญ่ 395 ตารางเมตร และมีพื้นที่ทางเดินโดยรอบทั้ง 3 ด้านกว้าง 2.50 เมตร จึงลดความหนาแน่นในช่วงที่มีพุทธศาสนิกชนใช้งานจำนวนมากได้ ด้วยการจัดพื้นที่ตามสถานการณ์ควบคุม และรักษาระยะห่างเพื่อป้องกันการแพร่กระจายของเชื้อไวรัส โควิด 19 ทำให้มีความเหมาะสมในการใช้พื้นที่ และยังมีพื้นที่รองรับการใช้งานอีกมาก งานระบบไฟส่องสว่าง ปรับอากาศ และเสียงใช้งานได้ดีไม่เกิดปัญหาใด ตลอดระยะเวลา 1 ปี ที่เริ่มใช้งานอาคารมีลิฟต์เป็นสิ่งที่อำนวยความสะดวกให้ผู้สูงอายุ สามารถขึ้นไปใช้งานอาคารได้ เนื่องจากพื้นที่กิจกรรมตั้งอยู่บริเวณ ชั้น 2

โดยพื้นที่ที่มีความจำเป็นต่อการปรับปรุงเพื่อการใช้งานได้เต็มประสิทธิภาพของอาคาร จากการที่ผู้วิจัยได้ลงพื้นที่เก็บข้อมูล ด้วยการเดินสำรวจ (Walk through evaluation) โดยใช้เครื่องมือในการวิจัยคือแบบสังเกต คือพื้นที่เก็บสัมภาระก่อนเข้าอาคาร ตามการใช้งานในปัจจุบันมีเฉพาะตู้วางรองเท้า การถอดหรือใส่รองเท้าไม่มีที่นั่งที่ชัดเจนจึงมีภาวะการรบกวนพื้นที่ด้านหน้าทางเข้าจากผู้ปฏิบัติธรรมก่อนหน้า บริเวณโถงบันไดก่อนเข้าภายในตัวอาคาร และพื้นที่เก็บของภายในอาคาร มีเฉพาะตู้เก็บเอกสาร และหนังสือสวดมนต์ริมผนังด้านตรงข้ามองค์พระประธานพื้นที่ปฏิบัติกิจกรรม

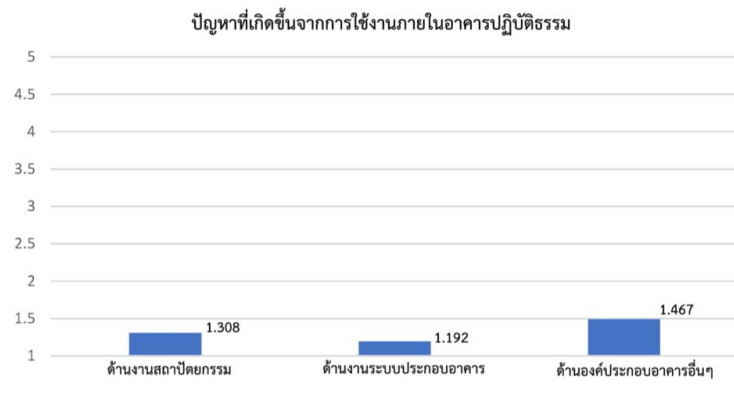

ภาพที่ 6 แสดงผังพื้นที่ภายในอาคารปฏิบัติธรรมบริเวณที่มีความหนาแน่นเวลาใช้งาน
ที่มาก ผู้วิจัย

อภิปรายผล

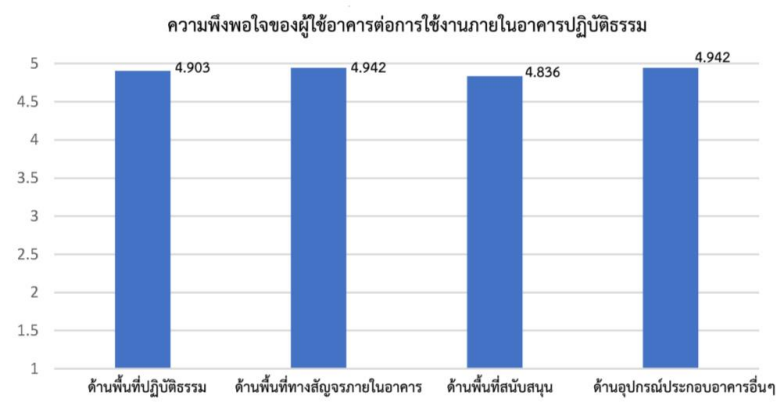
จากผลการวิจัยผู้วิจัยอภิปรายผลตามวัตถุประสงค์การวิจัยได้ ดังนี้

1. ผลศึกษาปัญหาที่เกิดขึ้นจากการใช้งานภายในอาคารปฏิบัติธรรม วัดเขตนันทาราม จากการเก็บข้อมูลเดือน ธันวาคม พ.ศ.2564 ถึงเดือนมิถุนายน พ.ศ.2565 แสดงให้เห็นว่า อาคารปฏิบัติธรรมมีสถานที่สำหรับการเดินจงกรมและนั่งสมาธิที่เหมาะสม อากาศถ่ายเทสะดวก เหมาะสำหรับการปฏิบัติธรรม ซึ่งปัญหาที่เกิดขึ้นจากการใช้งานภายในอาคารปฏิบัติธรรมอยู่ในระดับน้อย ถึงน้อยที่สุด โดยข้อที่มีปัญหาระดับน้อยคือ ด้านองค์ประกอบอาคารอื่นๆ ในประเด็นรูปแบบป้ายสัญลักษณ์ และความปลอดภัยของผู้ใช้อาคาร สอดคล้องกับงานวิจัยของ พระพิพัฒน์โสภณจิตโต ทับงาม, พระปลัดระพิน พุทธิสารโ, พระมหาภุชญา กิตติโสภโณ (2563) การบริหารจัดการสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดอ่างทอง เพื่อเสริมสร้างศักยภาพทางปัญญา ด้านสถานที่สำนักปฏิบัติธรรมทุกแห่งควรพัฒนาและบริหารจัดการสำนักของตนตามรูปแบบที่กำหนด คือ (1) จัดสถานที่ภายในวัดให้มีความเป็นสัปปายะ เน้นความสงบร่มรื่น มีพื้นที่สีเขียว และเน้นนำวัสดุธรรมชาติมาใช้งาน (2) มีอาคารรองรับผู้ปฏิบัติธรรม มีสถานที่สำหรับการเดินจงกรมและนั่งสมาธิที่เหมาะสม อากาศถ่ายเทสะดวก เหมาะสำหรับการปฏิบัติธรรม (3) มีป้ายประชาสัมพันธ์สถานที่และกิจกรรมต่างๆ รวมถึงคติธรรม คำสั่งสอน กิจวัตรประจำวัน กฎระเบียบของวัด และวิธีการปฏิบัติที่ครอบคลุมทุกสถานที่ ทุกกิจกรรม (4) มีห้องน้ำ ห้องสุขาที่สะอาด ปลอดภัย และมีห้องพิเศษสำหรับผู้สูงอายุและหรือคนพิการ (5) จัดสถานที่ภายในวัดให้เหมาะสมต่อการเรียนรู้ อาทิเช่น โรงมหรสพทางวิญญาน อุทยานการศึกษาภายในวัด ห้องสมุด หอพระไตรปิฎก เป็นต้น หากสามารถบริหารจัดการได้ตามที่กำหนด ก็จะส่งผลให้การพัฒนาศักยภาพทางปัญญาของผู้สูงอายุเพิ่มขึ้นตามลำดับ

ภาพที่ 7 แสดงระดับปัญหาที่เกิดขึ้นจากการใช้งานภายในอาคารปฏิบัติธรรม
ที่มา ผู้วิจัย

2. ผลการศึกษาระดับความพึงพอใจที่มีต่อการใช้งานภายในอาคารปฏิบัติธรรม วัดมณีนิมิตการาม จากการเก็บข้อมูลเดือน ธันวาคม พ.ศ.2564 ถึงเดือนพฤษภาคม พ.ศ.2565 แสดงให้เห็นว่า ผู้ใช้งานอาคารปฏิบัติธรรม วัดมณีนิมิตการาม มีความพึงพอใจในระดับมากที่สุด โดยเฉพาะด้านพื้นที่ทางสัญจรภายในอาคาร ในประเด็นความสะดวกของทางเข้าออกที่สะดวก ทางเดินภายในพื้นที่ปฏิบัติธรรมมีความสะอาด สามารถ เดินเชื่อมต่อไปยังห้องน้ำและขึ้นลงระหว่างชั้นบน-ล่างได้สะดวกในพื้นที่เดียวกันไม่รบกวนการปฏิบัติธรรม และด้านอุปกรณ์ประกอบอาคารอื่นๆ ในประเด็นแสงสว่างภายในอาคาร ระบบกระจายเสียง การระบายอากาศในอาคาร สอดคล้องกับงานวิจัยของ พระสมุห์สุรินทร์ รตนโชโต, พระครูวิสุทธิธานันท์คุณ, พระสมุทรวชิรโสภณ (2562) ความพึงพอใจของพุทธศาสนิกชนที่มีต่อการจัดปฏิบัติธรรมของวัดป่าพุทธาราม อำเภอโพธาราม จังหวัดราชบุรี ด้านสถานที่ ประกอบด้วยมีความสะอาด เงียบสงบ ร่มรื่น ไม่มีเสียงรบกวนจากภายนอก, มีอาคารหรือศาลาปฏิบัติธรรมที่เป็นสัปปายะสามารถให้ผู้ปฏิบัติธรรมนั่งฟังการบรรยายธรรมและฝึกปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐานได้อย่างไม่แออัด, มีที่พัก ห้องน้ำ ห้องสุขาที่สะอาด จำนวนเพียงพอและแยกตามเพศของผู้ใช้

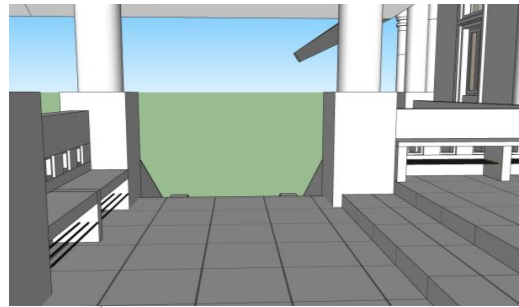
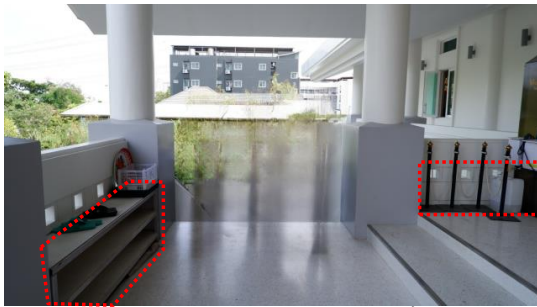

ภาพที่ 8 แสดงผังการใช้งานพื้นที่ภายในอาคารปฏิบัติธรรม
ที่มา ผู้วิจัย

3. ผลจากการสังเกตการณ์ใช้งานอาคารปฏิบัติธรรม เพื่อหาข้อเสนอแนะแนวทางในการปรับปรุงพื้นที่ภายในอาคารปฏิบัติธรรมวัดมณีธรรม โดยพื้นที่ที่มีความสำคัญและจำเป็นในการปรับปรุงตามลำดับคือ

3.1 พื้นที่จัดเก็บรองเท้า

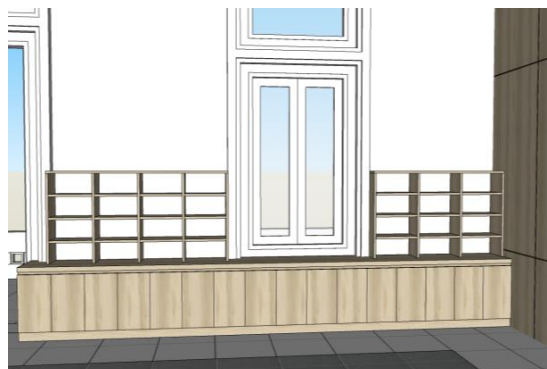
พื้นที่เก็บรองเท้าทางเข้าพื้นที่ปฏิบัติธรรมบริเวณชั้น 2 ของอาคารควรเพิ่มการใช้งานพื้นที่นั่งสำหรับใส่รองเท้า เพื่อให้การใช้งานเป็นสัดส่วนที่ชัดเจน

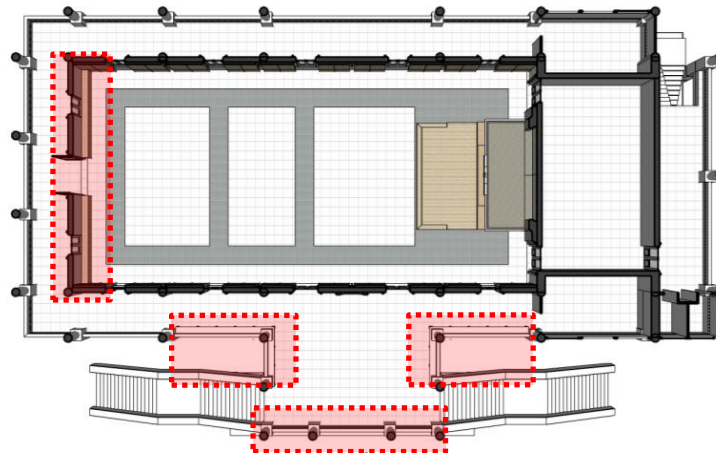
ภาพที่ 9 แสดงพื้นที่เสนอแนะแนวทางในการปรับปรุงพื้นที่จัดเก็บรองเท้า
ที่มา ผู้วิจัย

3.2 พื้นที่เก็บอุปกรณ์

พื้นที่เก็บอุปกรณ์ประกอบการทำกิจกรรมทางศาสนา และกิจกรรมอื่นๆ ภายในอาคาร พื้นที่เก็บสัมภาระเดิมไม่เพียงพอต่อการใช้งานควรเพิ่มขนาดตู้เดิมให้สามารถใช้งานได้มากยิ่งขึ้น

ภาพที่ 10 แสดงพื้นที่เสนอแนะแนวทางในการปรับปรุงพื้นที่เก็บอุปกรณ์
ที่มา ผู้วิจัย

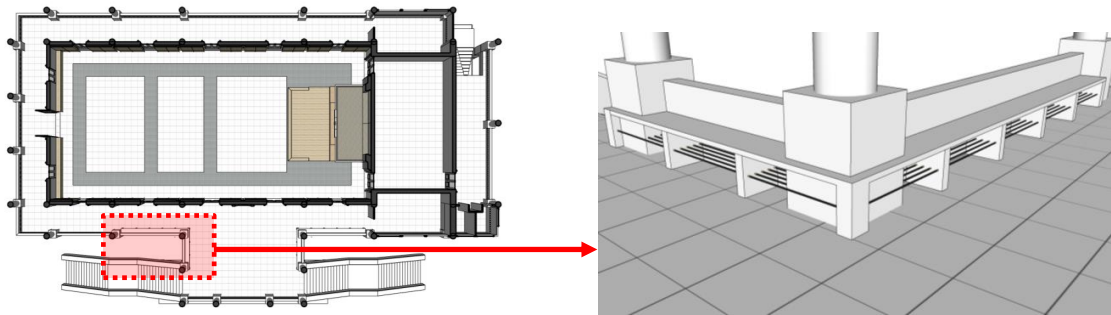

ภาพที่ 11 แสดงตำแหน่งพื้นที่เสนอแนะในการปรับปรุง
ที่มา ผู้วิจัย

สอดคล้องกับงานวิจัยของ จุฬาลักษณ์ วงศ์สงวน (2557) พื้นที่ที่มีความสัมพันธ์กันมาก คือ พื้นที่ที่ปฏิบัติธรรมกับพื้นที่เก็บของที่ใช้ในกิจกรรม เนื่องจากพื้นที่ที่ใช้ปฏิบัติธรรมเป็นพื้นที่โล่งและจะเกิดกิจกรรมขึ้นมากกว่า 1 กิจกรรม เช่น พื้นที่ปฏิบัติธรรมสามารถจัดทำกิจกรรมสวดมนต์ กิจกรรมเดินจงกรม กิจกรรมฟังเทศน์ และกิจกรรมสวดอารมณ์ได้ (กิจกรรมรอง) เป็นต้น ฉะนั้นพื้นที่นี้จึงควรสามารถปรับเปลี่ยนการวางเฟอร์นิเจอร์ได้ และสามารถปรับเปลี่ยนจำนวนการรองรับผู้มาปฏิบัติธรรมได้

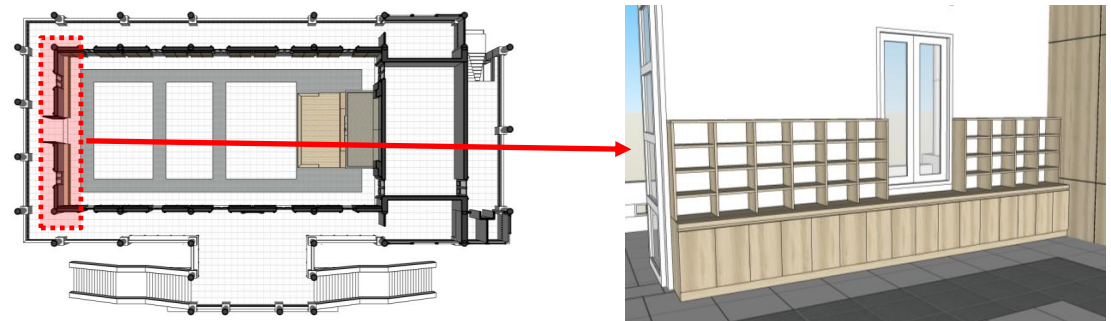
ข้อเสนอแนะ

1. ควรทำการศึกษาระดับความพึงพอใจที่มีต่อการใช้งานภายในอาคารปฏิบัติธรรม วัดมณฑลนิการาม ในช่วงเวลาที่มีการใช้งานตามปกติ (ช่วงเวลาที่ไม่มี การควบคุมความปลอดภัยด้านโรคติดต่อของระบบทางเดินหายใจ เชื้อไวรัสโคโรนา COVID-19) และเก็บข้อมูลให้ครบ 12 เดือน ซึ่งจะทำให้สามารถเก็บข้อมูลการใช้งานพื้นที่ภายในอาคารปฏิบัติธรรม ได้อย่างแท้จริง
2. จากการวิจัยนี้พบว่า การปรับปรุงเพื่อให้ใช้งานพื้นที่ได้สะดวก เป็นการปรับปรุงในส่วนเฟอร์นิเจอร์ที่ตรงกับการใช้งานเพื่อเพิ่มความสะดวกให้มากยิ่งขึ้น โดยเป็นการเพิ่มในตำแหน่งที่ไม่ทับซ้อนกับพื้นที่หลัก และเพิ่มให้มีการใช้งานต่อจากเฟอร์นิเจอร์เดิมหรือปรับปรุงให้เข้ากับตัวอาคารเดิม การจัดพื้นที่โถงทางเข้าที่มีการแออัดในขณะที่เก็บรองเท้าและของใช้ส่วนตัว โดยการเพิ่มที่วางรองเท้าให้เข้ากับตัวอาคาร ซึ่งเป็นการต่อเติมจากอาคารเดิมที่เป็นงานปูนเดิม

ภาพที่ 12 แสดงตำแหน่งปรับปรุงที่เก็บรองเท้าให้เข้ากับตัวอาคาร
ที่मा ผู้วิจัย

การปรับปรุงเฟอร์นิเจอร์เดิมให้มีการใช้งานที่มากขึ้น เดิมมีตู้พื้นที่เป็นเฟอร์นิเจอร์ Built-in ที่เก็บอุปกรณ์ต่างๆ ควรปรับปรุงต่อเติมจากเฟอร์นิเจอร์เดิมโดยเพิ่มพื้นที่เก็บหนังสือสวดมนต์บนตู้พื้นเดิม ซึ่งไม่กระทบต่อทัศนียภาพด้านหน้าขององค์พระประธาน

ภาพที่ 13 แสดงตำแหน่งปรับปรุงเฟอร์นิเจอร์เดิมให้ใช้งานได้มากขึ้น
ที่मा ผู้วิจัย

บรรณานุกรม

- จุฬาลักษณ์ วงศ์สงวน. (2557). การศึกษาสภาพแวดล้อมเชิงพื้นที่ของสำนักปฏิบัติธรรมที่สนับสนุนต่อกิจกรรมการปฏิบัติธรรม กรณีศึกษานักปฏิบัติธรรมภายในวัดปทุมวนารามและวัดมหาธาตุยุวราชรังสฤษฎิ์. ปทุมธานี: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- ทิพย์สุตา จันทรแจ่มหล้า และพีรตร แก้วลาย. (2564). การออกแบบการวิจัยสิ่งแวดล้อมสรรค์สร้าง. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- พระพิพัฒน์ โสภณจิตโต ทับงาม, พระปลัดระพีณ พุทธิสารโร, พระมหากฤษฎา กิตติโสภโณ. (2563). รูปแบบการบริหารจัดการของสำนักปฏิบัติธรรม ประจำจังหวัดอ่างทอง เพื่อเสริมสร้างศักยภาพทางปัญญา. วารสารสันติศึกษาปริทรรศน์, 8(1), 222-232. <https://so03.tci-thaijo.org/index.php/journal-peace/article/view/237049>

- พระสมุห์สุรินทร์ รตนโชโต, พระครูวิสุทธาณันทคุณ, พระสมุทพรจิโรโสภณ. (2562). ความพึงพอใจของ
พุทธศาสนิกชนที่มีต่อการจัดปฏิบัติธรรมของวัดป่าพุทธาราม อำเภอโพธาราม จังหวัดราชบุรี.
วารสารสหวิทยาการนวัตกรรมการบริหาร, 2(2), 1-10. [https://so04.tci-thaijo.org/index.php/jidir/
article/view/255847](https://so04.tci-thaijo.org/index.php/jidir/article/view/255847)
- พริยา บุญประสงค์. (2565). การออกแบบโครงการเพื่อการปรับเปลี่ยนการใช้สอยในอาคารเก่า. นครปฐม:
สละพิมพ์การ.
- มนสิข สิริสมบุญ. (2550). ระเบียบวิธีวิจัย. พิมพ์ครั้งที่ 8. มหาวิทยาลัยนเรศวร. คณะศึกษาศาสตร์.
- วิมลสิทธิ์ ทรายงูร บุษกร เสธฐารกิจ และศิวาพร กลิ่นมัลย์. (2554). จิตวิทยาสภาพแวดล้อม : มูลฐาน
การสร้างสรรค์และจัดการสภาพแวดล้อมน่าอยู่อาศัย. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- วัดมัชฌันติการาม. (2564). ประวัติวัดมัชฌันติการาม. Retrieved January 14, 2021, from <https://watmatchan.net/history/>
- สุภัค พลิกษิกานนท์ และธำนัท วรณกุล. (2553). การประเมินหลังการใช้งานเพื่อหาแนวทางการปรับปรุงกลุ่มหอพัก
เชิงดอย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ให้เป็นศูนย์พักอาศัยและเรียนรู้. วารสารวิชาการศิลปะ
สถาปัตยกรรมศาสตร์มหาวิทยาลัยนเรศวร, 1(2), 45-46. [https://so01.tci-thaijo.org/index.php/
ajnu/article/view/26388](https://so01.tci-thaijo.org/index.php/ajnu/article/view/26388)
- Bruce Boul. (2020). *The Role of the Post Occupancy Evaluation in Architecture*. Retrieved May 14,
2022, from [https://hmcarchitects.com/news/the-role-of-the-post-occupancy-evaluation-
in-architecture-2020-01-22/](https://hmcarchitects.com/news/the-role-of-the-post-occupancy-evaluation-in-architecture-2020-01-22/)
- Horgen, Turid., and Sheridan Sheila., (1996). *Post-occupancy evaluation of facilities:
a participatory approach to programming and design*, Facilities Volume 14 Number 7/8
July/August. (1996). pp16-25, MCB University Press, ISBN 0263-2772
- Preisner, W.F.E., (1994). Building evaluation: conceptual basic, benefits and user, *Journal of
Architectural and Planning Research* 11 (2)
- Theo J.M. Van der Voordt. (2004). An Integral tool for Diagnostic Evaluation of Non-territorial
offices. In: B, Martens and A.G. Keul (eds), *Designing Social Innovation. Planning, Buliding,
Evaluating*. Bottingen: Hogrefe&Huber Publishers, 241-250

